

Çocuklarda Kitap Okuma Alışkanlığı'na Genel Bir Bakış

• Yrd. Doç. Dr. Ebru Hasibe TANJU*

Öz

Çağdaş insan, kendi kanatları ile uçmayı sağlayacak nesnel, özgür ve eleştirel bir düşünce tarzına sahip olmalıdır. Bunun yolu da kitap okumaktan geçer. Okuma alışkanlığı, kişilerin okumayı öğrendikten sonra bu eylemi zevkle yapmalarını sağlamak için kazanmaları gereken önemli bir beceridir. Erken dönemde okuma alışkanlığı kazanan çocukların kelime hazinesi ve düşünme yeteneği artmakta buna bağlı olarak yaratıcı zekâ, dinleme ve konuşma yeteneği gelişmektedir. Çocukluğun ilk yıllarında kitapla tanışma, onun gelecekteki tüm yıllarını etkiler. Ebeveynler ve öğretmenler, çocuğun okuma alışkanlığını kazanmasında öncü ve rehber olmalıdırlar. Ebeveynler çocuklara okuma alışkanlığını kazandırmada model olmalı, okuma zamanları yaratılmalı, kitaplar ve yazarları hakkında konuşulmalı, kitap seçiminde yönlendirme yapmalıdırlar.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, kitap okuma, okuma alışkanlığı, resimli kitaplar.

Abstract

**Book Reading Habit of Children:
A General Review**

A contemporary person's attitude of mind must be objective, independent and critical. This eventuates by reading books. Reading habit is an important ability that is required to do the particular action with relish, after learning to read. Children, who gained reading habit at an early development period, have an increase in the number of vocabulary and thinking abilities resulting in the development of a creative intelligence, listening and speaking skills. Acquaintance with books in childhood has an effect on future life. Parents and teachers must pioneer and guide children to gain reading habit. Parents must stand as role models in gaining of reading habit, provide reading time, talk about books and authors and guide children for choosing books.

Key Words: Child, reading book, reading habit, picture books.

(*) Başkent Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü.

Giriş

Kitap, çocukların bilişsel, duygusal, psiko-motor gelişimlerini destekleyen, dil, sosyal ve ahlaki gelişimlerine de doğrudan etki eden önemli bir araçtır. Çocuklar kitap sayesinde düşünme, problem çözme, yaratıcılıklarını ve yeteneklerini geliştirme fırsatlarına sahip olurken, doğaya, insanlara, doğada gördüğü diğer canlılara ve olaylara karşı da hassasiyet geliştirmektedirler. Bunun yanı sıra kitap, çocukların kişilik gelişimine katkı sağlamakta, duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarının karşılanmasında da önemli ölçüde etki etmektedir.

Çocuklarda kitap okumak için herhangi bir yaş veya belirli bir zaman dilimi bulunmamaktadır. Kitap okuma eylemi, her yaşta, her zaman, her yerde yapılabilen en kolay ve en eğlenceli aktivitedir. Bebekler bile kendilerine gösterilen kitaptaki resimlere bakabilir, okunan kelimelerin ritmini ve kafiyesini duyabilir ve hoşuna giden sesleri taklit edebilirler. Teknoloji ile erken yaşta tanışan, çok fazla uyarıcı ile karşılaşan çocukları, kitapların renkli dünyalarıyla tanıştırmak kolay olmasa da düşünen, fikir üreten, düşündüğünü ifade edebilen ve yanlış bilgi ile doğru bilgiyi ayırdedebilen bireylerin sayısının artması için, çocukluk çağında kitap okuma alışkanlığının kazandırılması adına çaba sarf etmek gerekmektedir (www.cocukvegenc.com/?p=133).

Kitap okumayan nesillerin giderek düşünme fonksiyonu körelmekte, fikir üretme yetenekleri gerilemekte, yetersiz olan kelime hazinesi ile başarılı iletişim kurma özelliği kazanılamamaktadır. Evrensel değer hükümlerinin kazandırılması, karakter ve kişilik gelişimi, tarih ve kültür bilinci, okuyan, araştıran ve bilgiyi seven nesillerin yetiştirilmesiyle mümkündür. Her şeyin anlatılma olanağı olmayan eğitim sürecinde, çocukların kendilerini okuyarak yetiştirmeleri de gerekmektedir. Ancak TV seyrederek, bilgisayar oynayarak büyüyen çocuklar, giderek okuma yeteneklerini kaybetmekte ve okumanın sağladığı olanaklardan mahrum kal-

maktadırlar (<http://egitim9.spaces.live.com/blog/cns!648C44713EDABD23!169.entry>).

Okuma alışkanlığı; kişilerin okumayı öğrendikten sonra bu eylemi zevkle yapmalarını sağlamak için kazanmaları gereken önemli bir beceridir. Bireyin bir gereksinim olarak algılanması sonucu oluşan okuma eylemini, yaşam boyu sürekli ve düzenli biçimde gerçekleştirilmesi şeklinde de tanımlanmaktadır. Okuma becerisi çocuğun başta bilişsel ve sözel gelişim olmak üzere tüm gelişim alanlarında ilerlemesini sağlayan önemli bir beceridir. Okumanın alışkanlık hâline gelmesinde rol oynayan birçok etken bulunmaktadır. Bunlar arasında en başta çocuğun ailesi, sonra da içinde yaşadığı toplum, okulu ve öğretmeni bulunmaktadır.

Okuma alışkanlığının kazanılmasında ebeveynin rolü son derece önemlidir. Anne ve baba çocuğun okuma alışkanlığını kazanması ve bunu bir zevk hatta yaşam biçimi hâline dönüştürmesinde öncü ve rehber olmalıdır. Kitabın yaşamın en önemli değerleri arasında bulunduğunu bizzat kitap okuyarak göstermek durumunda olan ebeveynin evde önemli sorumlulukları vardır. Ebeveynin, evde bir kitaplık oluşturması ve çocuğuna oyuncuğun yanı sıra kitap alması çocukta kitap sevgisi oluşturabilir. Ebeveynin okul öncesi okuma davranışı ile ilgili yapılan meta analiz çalışmasında ise çocukların dil gelişimi, kendiliğinden okuma-yazma, yazılan dili kaydetme ve okuma başarısında etkili olduğu belirtilmektedir (Bus ve van Ijendoorn, 1995).

Kitap okumanın, öğrenim sürecinin bir parçası olduğu ve yaşam boyu süreceği öğretmenler tarafından özellikle vurgulanmalıdır. Okuma alışkanlığı kazanmayanların öğrenimlerinin yarım kalacağı anlayışı öğrencinin zihninde yer etmelidir. Çağdaş insan, kendi kanatları ile uçmayı sağlayacak nesnel, özgür ve eleştirel bir düşünce tarzına sahip olmalıdır. Bunun yolu da kitap okumaktan geçer. Okuma alışkanlığı, temelde örgün eğitimin-

de kazanılan bir beceridir. Eğitim sisteminin üyeleri olan öğrenciler okul çağında iken bu beceriyi edinmemişler ise yetişkinlik döneminde edinmeleri çok güç olur. Bu nedenle eğitim sistemi, öğrencilere hızlı ve doğru okuma, okuduğunu anlama gibi becerileri kazandırabileceği gibi, öğrencileri araştırma yapmaya özendirerek öğretmen ve ders dışı bilgi kaynaklarına da yöneltebilir (www.bahce.gov.tr/KitapOkumaKampanyasi/dosyalar/OKUMA%20ALISKANLIGI.doc).

Yaş Gruplarına Göre Çocuk Kitapları ve Okuma Alışkanlığı

Bebeklik Dönemi (0–3 yaş):

Bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimin önemli olduğu bu yaşlarda yetenekler gelişir, alışkanlıklar şekillenir ve çocukların bağımsızlıkları giderek artar. Her çocuğun kişiliği, ilgi duyduğu konular, zekâ düzeyi, yetenekleri yani gelişimsel özellikleri birbirinden farklıdır. Ancak çevrelerine olan ilgi gibi bir takım ortak özellikler de mevcuttur. Yaşına girmemiş çocuk bile çevresini tanımak ister. Bunun için de görme, tatma, dokunma duyuları aktif olarak kullanılır. Küçük çocuğun yaşamında yürüme ve konuşma iki önemli aşamadır. Konuşma yeteneğinin gelişmesi daha uzun bir sürece ihtiyaç duyar. Çocuğun başardığı her sözcük yeni bir sevinç kaynağıdır. Bu yaşlara yönelik hazırlanmış kitaplarda bundan dolayı sözcük tekrarının önemi çoktur. Ayrıca yeni kelimeler de öğretilir (Yalçın ve Aytaş, 2005; Küçükturan, 2005; Gönen, 2005; Fletcher ve Reese, 2005).

Çocuğun kitaba olan ilgisi konuşmadan önce başlar. Yapılan bir gözden geçirme çalışması 0-3 yaş arasındaki çocuklara resimli kitap okuma deneyiminin yaşatılmasıyla bu çocukların dil gelişimlerinin hızlandığını vurgulamaktadır (Fletcher ve Reese, 2005). 1 yaşından önce özellikle üst sosyoekonomik ve kültürel düzeydeki ailelerde çocuklarına kitap okuma uygulamasının yaygın olduğu

belirtilmektedir (Karrass, VanDeventer ve Braungart-Rieker, 2003; Huebner, 2000; Lonigan, 1994; Payne, Whitehurst, ve Angell, 1994; DeBaryshe, 1993). 1 yaş civarında bu ilginin somut belirtileri görülür. 18 aylıkken de sayfaları çevirmeye, resimlere bakmaya ve kendine göre onu seslendirerek ifade etmeye başlar. Bu dönemde, çocuklara gösterilecek kitapların resimleri net hatlı, parlak renkli olmalı ve çocuğun yakın çevresini ilgilendiren resimlere yer verilmelidir (Yalçın ve Aytaş, 2005; Küçükturan, 2005; Gönen, 2005). Kitaplar uzun süre elinde olacağından, tutabileceği boyutlarda ve kendi başına keşfedebilmesi için kumaş, karton veya sert plastik gibi kaliteli malzemelerden yapılmalı, kolay yıpranmamalı ve yırtılmamalıdır. İçlerinde bir kelime veya cümle bulunan ABC kitapları da bu amaçla kullanılabilir. Sıklıkla 2 yaş civarında çocuklar, “iyi” ve “kötü” davranışlar konusunda yakından ilgilidirler ve tüm öykülerin mutlu sonla bitmesini bekler, öyküler kanalıyla rahatlamak ve güvence bulmak isterler. Kitap okurken tek düze ses tonu ve abartılı ifadeler, çocuğun ilgisinin farklı yerlere yönelmesini sağlayabilir. Bu nedenle ses tonunun gerektiği yerlerde alçaltılıp, yükseltilmesi ve gerektiğinde abartıya kaçmadan mimik ve jestlerin kullanılması, onun hem ilgisini çekecek, hem de eğlenmesini sağlayacaktır. Bunun yanı sıra kitap okuma esnasında, çocuğun kucakta tutulması ebeveyn-çocuk arasındaki bağı güçlendireceği için önemli bir durum olarak dikkat çekmektedir (http://www.aile.org/index.php?bolum_yazi=3620).

3 yaşından küçük çocuklar için ebeveynler, genellikle kitap seçimi konusunda sorumluluk yüklenir, kitapları ya satın almayı ya da kütüphaneden elde etmeyi tercih ederler. Popüler çocuk kitapları arasında hikâye kitapları, bilgi veren kitaplar, alfabeye kitapları ve sayı kitapları yer almaktadır. Aileler çoğu kez küçük çocuklarına alfabe kitaplarını, sayı kitaplarını ve her sayfasında bir nesneye ait resim ile bu resmin ismi yazılı olan ABC kitaplarını okumaktadırlar. Okulöncesi dönem çocuklarına ise

küçük kardeşlerine kıyasla daha karmaşık kitaplar okumayı tercih etmekte (Fletcher ve Reese, 2005; van Kleeck ve Beckley-McCall, 2002) ve bebekleri için de çoğunlukla resimli kitapları seçmektedirler (van Kleeck, Alexander, Vigil ve Templeton, 1996).

Küçük çocukların dikkat süreleri çok kısa olduğundan ortalama 3 yaşından itibaren anlatılan masalların uzun olmaması gerekmekte, tasvir ve karakter incelemesi yerine bolca hareket ve olay içermesi önerilmektedir. Dönemin sonlarına doğru çocukların mizah anlayışları çok basit bir şekilde gelişmeye başlamaktadır. Örn; Kahramanın bir kovanın içine düşmesi küçük çocuklara zevk verir (Yalçın ve Aytas, 2005; Küçükturan, 2005; Gönen, 2005). Bu nedenle basit mizahi öğeler içeren kitaplara yer verilmeye başlanması uygun olacaktır. Bu dönem, kitaplarla bağ kurmaya başlanan, dokunarak ve dinleyerek öğrenilen bir dönemdir. Dolayısıyla basınca ses çıkaran düğmeleri ve içi boşaltılabilen aksesuarları olan kitaplar, ilgi çekici özelliğe sahip olduğundan tercih edilebilir (www.aile.org/index.php?bolum_yazi=3620).

Okul Öncesi Dönem (3-6 yaş):

Okumaya hazırlık dönemi olarak ifade edilen bu dönemde çocuk, okumaya başlamadan önce gördüğü harfleri anlamlandırmaya yönelik temel beceriler kazanmakta, yazılara ve kitaplara aşına olmakta, kitapların işleyişini öğrenmekte ve harfleri tanımaya başlamaktadır. Tanıdığı harf sayısının çok olması, bu harflere ait seslere daha fazla yoğunlaşabilmesine yardımcı olur. Okumaya yönelik motivasyonun oluşması için küçük çocukların evde kendiliğinden yazılı materyalle uğraşması önemli bir davranıştır. Hikâyelerdeki okuma parçaları, okuma motivasyonuna örnek oluşturmaktadır (Baker, Deborah ve Kirsten, 1997; www.aile.org/index.php?bolum_yazi=3620). Sözcük bilgilerini geliştirmek ve yerleştirmek için bol sözcük tekrarı ve yaşına uygun kontrollü bir dil gereklidir. Tekerlemelerdeki gibi ses tekrarı (aliterasyon) bol olmalıdır. 5

yaşına kadar olan çocuklara tekerlemeler, resimli kitaplar, basit peri masalları okunabilir. Okulöncesi dönemde resimli kitap okumanın önemini vurgulayan belirgin çalışmalar dikkati çekmektedir (Bus, van IJzendoorn ve Pellegrini, 1995; Scarborough ve Dobrich, 1994; Crain-Thoreson ve Dale, 1992).

Resimli kitap okuma okulöncesi dönem çocuklarının dil ve okuma yazma becerilerini destekleyici önemli bir aktivite olarak savunulmaktadır (Baker ve diğerleri 1997; Bus ve van IJzendoorn, 1995; Bus ve diğerleri 1995; Dunning, Mason, ve Stewart, 1994; Lonigan, 1994). Aslında ev ortamında resimli kitap okuma, çocuğun dil gelişimi (Payne ve diğerleri 1994; DeBaryshe, 1993), harflere olan aşinalığı (Akt: Fletcher ve Reese, 2005) ve aniden ortaya çıkan okuma becerisiyle bağlantılıdır (Akt: Fletcher ve Reese, 2005). Uzunlamasına yapılan çalışmalar, özgül dil ve okuma yazma becerilerinin resimli kitap okuma yaşantısıyla arttığını göstermektedir (Senechal ve LeFevre, 2002; Whitehurst ve Lonigan, 1998; Bus, van IJzendoorn ve Cnric, 1997). Bunun yanı sıra çocukla birlikte oynanan kelime oyunları da okuma yazma becerisinin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır (DeTemple ve Snow, 2003; Reese, 1995).

Bu dönem çocuğu gerçekçidir. Hayal dünyası bile yakın çevresiyle sınırlıdır. Bu yüzden Alice Harikalar Diyarında, Peter Pan gibi kitapları anlayamazlar. Masalların da çok basit olması, günlük yaşantıdan alınması gerekir. Karakterler yakın çevreden olmalıdır. Çocuklar kendilerini daima kahramanın yerine koyarlar. Fakat kahramanın insan, hayvan veya makine olması onlar için hiç fark etmez. Tema sevgi, başarı ve güven ihtiyaçlarını gidermelidir. Küçük çocuğun diğer bir özelliği de ben merkezli olmasıdır. 4 yaşına kadar kendi kendine oynamakla birlikte yanında bir yakınının olmasını ister. Bu yaştan sonra arkadaş arar. Bazen de yan yana duran iki çocuğun kendi dünyalarında yaşadıkları görülür. Yani birlikte iş yapma yetenekleri zamanla gelişir.

Mülkiyet duygusu çok kuvvetlidir. Oyunağını zamanla paylaşmayı öğrenir (Yalçın ve Aytaş, 2005; Küçükturan, 2005; Gönen, 2005).

Dört yaş çocuğuna ayrılma-yeniden kavuşma ile hataların affedilmesi konularını kapsayan öyküler tercih edilebilir. Genellikle karakterlerin üzgün, sinirli, memnun v.b. temel duygularını fark edebilen çocukların, gerçekte hayal arasındaki farkı daha iyi kavrayabildiği için aykırılıklara yönelik beğenisi artmaktadır. Yine bu yaş döneminde çocuklar, aksiyon dolu olay zincirlerinden oluşan ve birbiri ile bağlantısı pek olmayan öyküler yaratmaktadırlar. Ayrıca bu dönemde yaratıcılıkları gelişir, olayların nedenleri üzerinde dururlar. Kitap seçiminde, günlük hayatlarında karşılaştıkları sorunları içeren ve bunlara cevap niteliği taşıyan kitaplara öncelik verilebilir (www.aile.org/index.php?bolum_yazi=3620).

Çocuklar 5 yaşında, ebeveynin de yol göstermesiyle hikâyedeki karakterlerin davranışlarının nedenlerini dikkate almaya başlarlar. Karakterlerin hayal kırıklığı, kafa karışıklığı, öfke, utanma, panik v.b. kelimelerle ifade edilenin ötesindeki belirsiz duygularını daha iyi fark etmeye, karakterlerin niyetleriyle yaptıklarının birbiriyle çelişebileceğini anlamaya başlarlar. Şanssızlıkları aşarak kazanılan zaferleri anlatan öyküler bu dönemde ilgi odağıdır. Altı yaşın sonlarına doğru çocuklar, masal ve hikâye dinlemeyi çok sevmeye başlarlar. Yeni hikâyelerin yanında eskilerinin de tekrarlanmasını isterler. Bellekleri son derece kuvvetlidir. Artan kelime hazinesi sayesinde, karakterlerin olumlu özellikleri, eksiklikleri ve örneğin kıskançlık gibi onları motive eden duyguları hakkında konuşur, yorum yapabilirler. Bireysel farklılıkları kabul eden, farklılıklara hoşgörü ile yaklaşan öyküleri, insanların çeşitli durumlar karşısında karışık duygular yaşayabileceklerini anlatan hikâyeleri cazip bulurlar. Ayrıca yine 6 yaş döneminde karakterlerin güçlü duygusal tepkiler ve değişimler sergilediği öykülerin okun-

masından hoşlanır ve bu tarz öyküler uydururlar (www.aile.org/index.php?bolum_yazi=3620).

Çocukluğun ilk yıllarında kitapla tanışma gelecekteki tüm yıllarını etkiler. Okuma-yazma davranışı ile erken tanışan çocuklar sonraki yıllardaki okuma davranışına hazırlık yapmakta ve bu durum okuma-yazma davranışını kolaylaştırmaktadır (Baker ve diğerleri 1997). Kitabın eğlence ve bilgi kaynağı olduğunu bu yaşlarda öğrenirse bu sevgi ileride de devam eder (Yalçın ve Aytaş, 2005; Küçükturan, 2005; Gönen, 2005). Erken dil gelişimiyle, çocuğun ilgi ve/veya dikkat seviyesindeki bireysel farklılıkları açısından resimli kitabın etkili ve kaliteli bir şekilde okunması yakından ilişkilidir (Karrass ve diğerleri, 2003; Ortiz, Stowe, ve Arnold, 2001; Senechal, Cornell ve Broda, 1995). Oyun etkileşimi içerisinde çocukların farklı yetenekleri üzerinde durulması ve/veya ebeveynin bunlara dikkat ederek bir oyunu başlatması dil gelişimiyle ilişkilendirilmektedir (Claussen, Mundy, Mallik ve Willoughby, 2002; Karrass, Braungart-Rieker, Mullins ve Lefever, 2002; Mundy ve Gomes, 1998; Ulvund ve Smith, 1996).

Genel olarak ebeveynler, çocuklarının okunacak kitabı seçmelerine ve fiziksel olarak tutmalarına izin vermeli, iyi resmedilmiş, yazısı fazla olmayan, ayrıntılı resimlere yer verilen kitapların seçilmesi konusunda onlara rehberlik etmelidirler. Kitapların belirgin bir konusu ve kahramanı olmalı, bir ya da birkaç kahramanın karşılıklı ilişkilerini anlatan öyküler okunmalıdır. Kendi yaşamlarını anlamalarına yardımcı olacak fikirler ve konular içeren bilindik masallar ve hikâyeler de seçilebilir (Yılmaz, 2004). Bu dönem çocukları yiyecekler, hayvanlar, araçlar ve çocuklarla ilgili kitaplardan hoşlanırlar. Bu kitapların okunması esnasında bir bölümünde durulup "Sence bundan sonra ne olmuştur?" şeklinde bir soru yöneltilip hikâyeyi tamamlaması istenerek yaratıcı hayal gücünün desteklenmesi sağlanabilir. Çocuğun öyküler hakkında sorduğu sorular

dikkatlice cevaplanmalı, kendi yarattığı hikâyeleri anlatması için fırsatlar sağlanmalıdır (www.aile.org/index.php?bolum_yazi=3620). Yapılan bazı çalışmalar, ebeveynlerin küçük çocuklarına kitap okurken sık sık isimlendirme, değerlendirme ve resimler hakkında soru sorma etkinliklerine yer verdiklerini aktarmaktadırlar (Martin, 1998; Bus ve diğerleri, 1997; Senechal ve diğerleri, 1995). Ayrıca genelde uyumadan önce kitap okuması, resimli kitabı okurken, ebeveynlerin, resimlendirilmiş nesnelere göstermesi önerilmektedir. Bu sayede ebeveynler, çocuklarının dil gelişimlerini desteklemektedirler (Namy, Acredolo ve Goodwin, 2000).

Okul Dönemi (7-12) yaş:

Okul dönemi, çocuklar için okumayı öğrenme ve okuduklarından keyif alma dönemidir. 7-8 yaş dönemindeki çocuklar, kitabı kendi başına okuyabilmesi için harfleri seslendirmeyi, sık kullanılan kelimeleri tanımayı ve daha sonra okuduklarının ne anlama geldiğini kavramayı ve anlamını kaybetmeden daha hızlı okumayı başaracaklardır. Artık çocuklar kendilerini tanıdıklarını, diğer insanların kendilerinden farklı olduğunu, aynı duygu ve düşüncelere sahip olmadıklarını anlayabilirler ve çoğunlukla da yeniliklere açıktırlar.

İlköğretimin 1. sınıfında ilk okuma-yazmanın amacı, sadece okuma becerisini kazandırmak değil, çocuğun öğrenme özelliklerini dikkate alan çağdaş yöntem ve tekniklere göre iyi bir Türkçe becerisi kazandırmaktır. İlköğretim okullarında Milli Eğitim'in genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak; çocuklara okuduklarını, izlediklerini ve gördüklerini tam ve doğru olarak anlama gücü kazandırma, düşündüklerini ve tasarladıklarını söz ya da yazı ile amaca uygun bir şekilde anlatma beceri ve alışkanlığını kazandırma, Türkçe'yi sevdirmeye ve özenle, güvenle kullanmaya yöneltme, çocuklara dinleme ve okuma alışkanlık ve zevkini kazandırma, kelime dağarcıklarını zenginleştirme çalışmalarına yer verilmektedir (Bilir, 2005; Köksal, 2001).

8-12 yaş döneminde ise, esas amaç her alanda yeni bilgiler edinmeleri, istekli ve bağımsız okuyucular olmalarıdır. Çocuklar aktif olarak okumayı, sürekli düşünmeyi ve sorgulamayı öğrenirler. Çocukların duygusal ve akademik açıdan gelişmelerine katkıda bulunmak için öğretmenlerin sınıfta resimli, bölümlü kitapların yanı sıra, bilgi içeren kitapları yüksek sesle okumaları önerilmektedir (Jacobs, Marrison ve Swinyard, 2000). Yapılan çalışmalarda öğretmenlerin çoğu tarafından çocuklara sınıf ortamında en az 20 dakika yüksek sesle okuma çalışması yapıldığı ve bunun genellikle öğlen yemeğinden sonra gerçekleştirildiği belirtilmektedir (Lickteig ve Russell, 1993). Ev ortamında ise çocukların okuma çalışmalarına okulda geçirdiği süreden daha fazla zaman ayırabilecekleri, genellikle akşam saatlerinde 20-30 dakika süreyle ebeveynlere ve diğer bireylere yüksek sesle kitap okuma çalışması yapılabileceği vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra eğitimciler, ailelere çocukları kitap okuma davranışına teşvik etmektense, okumayı zevkli bir yaşantı haline getirmelerini önermektedirler (www.readingrockets.org/article/97; Bergin, 2001). Okuyan çocuklar otomatik olarak kelimeleri tanıyabilir ve daha önceden sahip oldukları bilgiler arasında bağlantı kurabilirler. Aynı zamanda çocuklar kendi ilgi alanlarını belirleyebilir ve o alanla ilgili bilgi ve kahramanlarla ilgilenirler. Maceralı hikâyeler, bu yaş grubunun zevk alarak okuduğu kitap türleri arasında yer almaktadır (www.aile.org/index.php?bolum_yazi=3620). Genellikle ilköğretim 1. sınıfında resimli kitapların, daha üst sınıflarda ise çocuk romanlarının okumak için tercih edildiği bilinmektedir. Ancak resimli kitapların sadece 1. sınıf çocukları için değil, daha üst sınıflardaki çocuklar için de uygun olduğu vurgulanmaktadır. Okullarda genellikle bilgi veren kitaplar daha az okunmaktadır. Ancak bu kitaplar çevresindeki dünya hakkında bilgi verdiğinden yaratıcılıklarını harekete geçirmekte, daha fazla soru sormalarına, bu

sorulara cevap verebilmelerine ve merak duygularını geliştirerek daha fazla kitap okumaya yöneltmektedir (Lickteig ve Russell, 1993). Son yıllarda bilgi kitapları sayıca daha fazla yayınlanmaktadır. Özellikle TÜBİTAK tarafından yayınlanan resimli bilgi kitapları, çocukların mantıklı düşünme, sorgulama, yaratıcılıklarını destekleyerek düşünce ve duygularını, kazandıkları bilgiler çerçevesinde ifade edebilmelerine olanak tanıdığından ebeveynlere ve öğretmenlere önerilmektedir.

Öneriler

Kitap okuma alışkanlığı küçük yaşlarda kazanılır. Bu nedenle çocuğa daha okuma yazmayı öğrenmeden kitabın önemini vurgulayacak uygulamalar içine girilmelidir. İlköğretime başlamadan önce çocuğa alınan boyama kitapları, resimli kitaplar veya sesli-hareketli kitaplar, onun kitabı ve okumayı sevmesinde ilk adımları atması için uygun yayınlardır. Ayrıca uyumadan önce çocuğa kitap okumak ideal bir yol olabilir.

Model olma, en iyi öğrenme şeklidir. Çocuğun ebeveynini veya diğer aile bireylerini kitap okurken görmesi çok önemlidir. Günün belirli bir saatinde, bütün aile bireylerinin katılımının sağlandığı kitap okuma saatlerinin düzenlenmesi çocuğa önemli bir motivasyon kazandıracaktır.

Evde etkili okuma zamanları yaratılmalıdır. Televizyon, radyo, bilgisayar ve tüm elektronik oyunları kapatarak, bu süreyi çocukla kitap okuyarak veya kitaplarla kaliteli zaman geçirilmesi sağlanarak değerlendirilmelidir. Televizyon, bilgisayar, oyun ve spor aktiviteleri dışında "okuma zamanları" yaratılarak çocukla birlikte özel vakitler geçirilip aranızdaki bağı güçlendirmek önemlidir. Bu ona değer verildiğinin önemli bir göstergesidir.

Evde okunan kitaplar hakkında konuşulmalıdır. Kitap okumayı destekleyen bir diğer uygulama da kitabı günlük hayatın içine sokmaktır. ".....

adlı kitap çok güzelmiş,dan bahsediyor, aynı yazarın kitabı da güzel" gibi sözler mutlaka çocuğun zihninde yer eder. Bir süre sonra o da okuduğu kitaplardan bahsedebilmek ve ebeveyni gibi konuşabilmek için daha fazla okuma yolunu seçecektir.

Her çocuğun bir kütüphanesi olmalıdır. Çocuklara, evde onların kendi tercih ettikleri bir mekânda kütüphane için yer ayrılması, kendi kütüphanesini kendisinin yapabilmesi, süslemesi, boyaması için olanaklar sağlanması kitap okumayı destekleyen bir diğer uygulamadır. Bu şekilde çocuk, kitabını ve kütüphanesini daha çok sahiplenecek, kitap alma, kitap edinme ve para biriktirerek kitap sayısını artırma davranışları görülecektir.

Kitabevlerine ve kitap fuarlarına gidilmelidir. Kitabevlerine birlikte gitmek, sabırla kitapları incelemesine ve seçmesine izin vermek onları heveslendirecektir. Böylece okumanın, istediği zaman farklı dünyalara gidebileceği bir yolculuk olduğunu keşfedecektir. Düzenli olarak kitabevleri ziyaret edilebilir. Çocukla beraber kitaplar incelenerek, yeni çıkanlar hakkında yorumlar yapılabilir ve eğer bütçeye uygun ise tercih ettiği kitap/kitaplar alınabilir. Kitap fuarlarına yapılan geziler de özellikle kitap bilincini geliştirmek için önemli fırsatlardır. Bu fuarlarda birçok insanın kitaplarla ilgilenmesi kitap okumanın doğal bir alışkanlık/davranış olduğu konusunda çocuğa bir fikir verecektir.

Kitap en güzel hediyedir. Her akşam elinde hediyeler ile işten eve gelen bir anne ve/veya bir baba her çocuğun en büyük hayalidir. Ancak bu hediye eğer her akşam çikolata oluyorsa, çocuğun dişlerinin çürümmesine ve sağlıksız bir şekilde büyümesine sebep olacaktır. Bu nedenle çocuğa her fırsatta kitap hediye ederek, hediye almanın sevindirici bir olay olduğu hissi yaratılmalı, bunun eğlendirici ve aynı zamanda değerli bir hediye olduğu izlenimi yandırılmalıdır.

Okunan kitaplarla ilgili bir defter oluşturulabilir. Çocuğa küçük bir defter verilerek okuduğu kitapların isimleri, sayfa sayısı, yazarı, konusu ve okuduğu tarih aralığını not etmesi sağlanabilir. Belirli aralıklarla çocuğun okuduğu kitap sayıları tespit edilerek artış olduğu durumlarda ödüllendirilebilir. Bu şekilde de kitap okuma alışkanlığı desteklenmiş olacaktır.

Kitap seçimi konusunda çocuk yönlendirilebilir. Her yaşın ilgisini çekebilecek özelliklere sahip bir kitabı vardır. Küçük çocuklar daha çok resimli kitaplara bakmaktan hoşlanırlarken, ilköğretim seviyesindeki çocuklar resimli kitapların yanı sıra çocuk romanlarını, bilgi veren kitapları ile fen-doğa kitaplarını tercih ederler. Bu nedenle çocuğun yaş grubuna göre okumasının uygun olduğu kitaplar seçilerek ona önerilebilir.

Okudukları kitabın yazarları hakkında bilgi verilmelidir. Ölmüş veya hayatta olan yazarları tanımak çocuğun okuma bilincini oluşturmada önemli bir husustur. Özellikle kitap fuarlarına, imza günlerine çocuğu götürüp yazarları görmesi ve konuşması sağlanmalıdır. Böylece kitap yazarları hakkında bilgi sahibi olmaya başlayacak, yazarını bildiği bir kitabı daha da heyecanla okuyacaktır.

Kitap ile ilgili dergiler, yazılar ve televizyon programları takip edilebilir. Televizyonlarda yeni çıkan veya çok satan kitaplar üzerine hazırlanan prog-

ramlar çok fazla olmamasına karşın kitap üzerine yayınlanan gazete ekleri, dergiler, internet siteleri mevcuttur. Çocuğa rehberlik edilerek bunları takip etmesi sağlanırsa okuma davranışı da desteklenmiş olur.

Çocuk kütüphaneye ile tanıştırılmalıdır. Kütüphaneler internet sayesinde yavaş yavaş eski işlevselliklerini yitirseler de kitap düşkünleri için hala vazgeçilmez yerlerdir. Uygun bir zamanda çocuk kütüphaneye götürülüp, gezdirilebilir, üye olması sağlanabilir. Bu şekilde çocuğun kütüphaneyi benimsemesi kolaylaşacak ve kendisi için yeni kitaplar seçebilmesi açısından düzenli olarak kütüphaneye ziyaretini alışkanlık haline getirecektir.

Kelime oyunları kitap okumayı teşvik edebilir. Çocuklara diğer oyunların yanı sıra kelime oyunları oynaması önerilebilir. Aile içerisinde ebeveynlerin de katılacağı şekilde kelime oyunları oynanabilir. Böylelikle çocuğun kelime hazinesi artacağından kelime oyunlarında da elde edeceği başarı fazlaşacaktır.

Dergi, gazete ve diğer yayınlar takip edilmelidir. Okuma alışkanlığı sadece kitap ile sınırlı değildir. Özellikle çocuk dergileri ilgi çekici tasarım ve içerikleriyle çocukların tercih ettikleri yayınlar arasında yer almaktadır. Bir çocuk dergisine abone olunarak, çocuğun süreli yayınları takip etmesini öğrenmesi sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Baker, Linda., Deborah, Scher & Kirsten Mackler. (1997). Home and family influences on motivations for reading. **Educational Psychologist**, 32, 69-82.
- Bergin, Christi. (2001). The parent-child relationship during beginning reading. **Journal of Literarcy Research**, 33, 681-706.
- Bilir, Aynur. (2005). Characteristics of students in the first grade of primary school and initial teaching of reading and writing. Ankara University, **Journal of Faculty of Educational Sciences**, vol: 38, no: 1, 87-100
- Bus, Adriana G., Belsky, Jay., van IJzendoorn, Marinus H. & Crnic, Keith. (1997). Attachment and book reading patterns: A study of mothers, fathers, and their toddlers. **Early Childhood Research Quarterly**, 12, 81-98.
- Bus, Adriana G., van IJzendoorn, Marinus H. & Pellegrini, Anthony D. (1995). Joint book reading makes for success in learning to read: A meta-analysis on intergenerational transmission of literacy. **Review of Educational Research**, 65, 1-21.
- Bus, Adriana G. & van IJzendoorn, Marinus H. (1995). Mothers reading to their 3 year olds: The role of mother-child attachment security in becoming literate. **Reading Research Quarterly**, 30, 998-1015.
- Claussen, Aangelika H., Mundy, Peter C., Mallik, Sangeeta A. & Willoughby, Jennifer C. (2002). Joint attention and disorganized attachment status in infants at risk. **Development and Psychopathology**, 14, 279-291.
- Crain-Thoreson, Catherine & Dale, Philip S. (1992). Do early talkers become early readers? Linguistic precocity, preschool language, and emergent literacy. **Developmental Psychology**, 28, 421-429.
- DeBaryshe, Barbara D. (1993). Joint picture book reading correlates of early oral language skill. **Journal of Child Language**, 20, 455-461.
- DeTemple, Jeanne & Snow, Catherine E. (2003). Learning words from books. In Anne van Kleeck, Steven A. Stahl ve Eurydice B. Bauer (Eds.), **On reading books to children: Parents and teachers** (pp. 16-36). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Dunning, David B., Mason, Jana M. & Stewart, Janice P. (1994). Reading to preschoolers: A response to Scarborough and Dobrich (1994) and recommendations for future research. **Developmental Review**, 14, 324-339.
- Fletcher, Kathryn L. & Reese, Elaine. (2005). Picture book reading with young children: A conceptual framework. **Developmental Review**, 25, 64-103.
- Gönen, Mübeccel. (2005). **Çocuk Edebiyatı Yayınlanmış Ders Notları**. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Huebner, Colleen E. (2000). Community-based support for preschool readiness among children in poverty. **Journal of Education for Students Placed at Risk**, 5, 291-314.
- Jacobs, James S., Morrison, Timothy G. & Swinyard, William R. (2000). Reading aloud to students: A national probability study of classroom reading practices of elementary school teachers. **Educational psychology**, 21, 171-193.
- Karrass, Jan., Braungart-Rieker, Julia M., Mullins, Jennifer & Lefever, Jennifer Burke (2002). Processes in language acquisition: the roles of gender, attention, and maternal encouragement of attention over time. **Journal of Child Language**, 29, 519-543.
- Karrass, Jan., VanDeventer, Meghan C. & Braungart-Rieker, Julia M. (2003). Predicting shared parent-child book reading in infancy. **Journal of Family Psychology**, 17, 134-146.
- Köksal, Kemal. (2001). **Okuma Yazmanın Öğretimi** (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayınevi.
- Küçükturan, Güler A. (2005). **Çocuk Edebiyatı Yayınlanmamış Ders Notları**. Başkent Üniversitesi, Ankara.

- Lickteig, Mary J. & Russell, Jill. F. (1993). Elementary teachers' read-aloud and practices. **Reading Improvement**, 30, 202-208.
- Lonigan, Christopher J. (1994). Reading to preschoolers exposed: Is the emperor really naked? **Developmental Review**, 14, 303-323.
- Martin, Linda E. (1998). Early book reading: How mothers deviate from printed text for young children. **Reading Research and Instruction**, 37, 137-160.
- Mundy, Peter & Gomes, Antoinette. (1998). Individual differences in joint attention skill development in the second year. **Infant Behavior and Development**, 21, 469-482.
- Namy, Laura L., Acredolo, Linda & Goodwin, Susan. (2000). Verbal labels and gestural routines in parental communication with young children. **Journal of Nonverbal Behavior**, 24, 63-79.
- Ortiz, Camilo., Stowe, Rebecca M. & Arnold, David H. (2001). Parental influence on child interest in shared Picture book reading. **Early Childhood Research Quarterly**, 16, 263-281.
- Payne, Adam C., Whitehurst, Grover J. & Angell, Andrea L. (1994). The role of home literacy environment in the development of language ability in preschool children from low-income families. **Early Childhood Research Quarterly**, 9, 427-440.
- Reese, Elaine. (1995). Predicting children's literacy from mother-child conversations. **Cognitive Development**, 10, 381-405.
- Scarborough, Hollis S. & Dobrich, Wanda. (1994). On the efficacy of reading to preschoolers. **Developmental Review**, 14, 245-302.
- Senechal, Monique., Cornell, Edward H. & Broda, Lorri S. (1995). Age-related differences in the organization of parent-infant interactions during picture book reading. **Early Childhood Research Quarterly**, 10, 317-337.
- Senechal, Monique & LeFevre, Jo-Anne. (2002). Parental involvement in the development of children's reading skill: A five-year longitudinal study. **Child Development**, 73, 445-460.
- Ulvund, Stein Erik & Smith, Lars. (1996). The predictive validity of nonverbal communicative skills in infants with perinatal hazards. **Infant Behavior and Development**, 19, 441-449.
- van Kleeck, Anne., Alexander, Edwyna Imholz., Vigil, Alice & Templeton, Kathleen Elliott. (1996). Verbally modeling thinking for infants: Middle-class mothers' presentation of information structures during book sharing. **Journal of Research in Childhood Education**, 10(2), 101-113.
- van Kleeck, Anne & Beckley-McCall, Amy. (2002). A comparison of mothers' individual and simultaneous book sharing with preschool siblings: An exploratory study of five families. **American Journal of Speech-Language Pathology**, 11, 175-189.
- Whitehurst, Grover J. & Lonigan, Christopher J. (1998). Child development and emergent literacy. **Child Development**, 68, 848-872.
- Yalçın, Alemdar ve Aytaş, Gıyasettin. (2005). **Çocuk Edebiyatı**. Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama. ISBN:975 338 402-5
- Yılmaz, Erol. (2004). Çocuk ve kitap nasıl buluşturulur? **Çocuk Çocuk Dergisi** 40, 21.
- <http://egitim9.spaces.live.com/blog/cns!648C44713EDABD23!169.entry>. Erişim Tarihi: 19.01.2009
- www.aile.org/index.php?bolum_yazi=3620. Erişim Tarihi: 19.01.2009
- www.bahce.gov.tr/KitapOkumaKampanyasi/dosyalar/OKUMA%20ALISKANLIGI.doc. Erişim Tarihi: 19.01.2009
- www.cocukvegenc.com/?p=133. Erişim Tarihi: 19.01.2009
- www.readingrockets.org/article/97. Erişim Tarihi: 19.01.2009